

та вважають третейський суд оригінальною системою, вільною як від договірних, так і від процесуальних елементів, а його правова природа може бути визначена лише враховуючи мету та реальну користь, тобто ті гарантії, які необхідні сторонам, щоб не звертатися для вирішення спору до державного суду. Однак, на думку О. О. Виноградової автономна теорія третейського суду не є теорією його правової природи і має право на самостійне існування разом з визнанням теорії *sui generis* (Виноградова Е. А. Правовые основы организации и деятельности третейского суда: Автореф. дисс. канд. наук. М., 1994. — 37 с., с. 22)

Таким чином, єдиного розуміння правової природи третейського суду не існує, однак найбільш обґрунтованою вбачається змішана теорія. Саме цією теорією найбільш повно та всебічно охоплюються характерні ознаки третейського розгляду. На арбітражну угоду поширюються загальні норми договірного та зобов'язального права (цивільно-правовий елемент), оскільки вона фактично є договором декількох осіб — суб'єктів цивільного права, яким притаманна свобода волевиявлення та юридична рівність. А з іншого боку, виходячи з предмету такого договору, метою сторін є настання саме процесуальних наслідків (від формування складу третейського суду до винесення рішення, можливості його оскарження та виконання).

СОКОЛЮК А. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного процесу

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ ОСОБИ
ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ
В ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ**

Права і свободи громадян, закріплені в Конституції та інших законах України, повинні бути визначальними для держави. Для досягнення цієї мети держава повинна гарантувати ефективний правовий захист кожної особи, чії права та інтереси були порушені. Основною формою здійснення захисту прав та охоронюваних законом інтересів особи є справедливий судовий розгляд із дотриманням всіх принципів судочинства. Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, зобов'язаний створювати необхідні умови для всебічного і повного дослідження обставин по справі. Наслідком такого дослідження є відповідність висновків суду, викладених у рішенні, дійсним обставинам справи.

Всебічне та повне з'ясування обставин справи означає, що суд повинен дослідити всі наявні у справі докази та надати оцінку всім обставинам — як тим, що свідчать на користь заявника, так і тим, що суперечать його позиції. Особливе місце серед засобів доказування у цивільному процесі України належить висновку експерта.

Дослідженню проблеми проведення судово-психіатричної експертизи у справах про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку приділяли увагу такі вчені як: Н. Г. Бурлакова, В. В. Комаров, О. С. Погребняк, С. А. Чванкін та ін.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних та цивільних справах» від 30 травня 1997 року № 8 вказується, що судово-психіатрична експертиза призначається, коли вирішення цивільної справи залежить від визначення психічного стану особи, її спроможності усвідомлювати значення своєї поведінки внаслідок психічної хвороби або тимчасового розладу душевної діяльності. Ознаками такої поведінки можуть бути неадекватні, немотивовані чи неконтрольовані дії особи. Також у цій постанові відмічається, що судово-психіатрична експертиза обов'язково призначається:

- для визначення психічного стану особи в справах про визнання громадян недієздатними;
- у справах про поновлення громадянина в дієздатності.

Цивільний процесуальний кодекс України, як і вищевказана постанова Пленуму Верховного Суду України, не містить прямої вказівки на обов'язковість проведення судово-психіатричної експертизи у справах про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Неоднозначно дане питання вирішується й у науковій літературі. Наприклад, Н. Г. Бурлакова вважає недоцільним проведення судово-психіатричної експертизи в кожній справі про примусове психіатричне лікування, оскільки це вимагає додаткового часу та витрат (Бурлакова Н. Г. Процессуальные особенности рассмотрения гражданских дел о принудительной госпитализации граждан в медицинский стационар: дис.... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Наталья Георгиевна Бурлакова. — Томск, 2006. — 238 с.). В. В. Комаров зазначає, що встановлення правильного та кваліфікованого діагнозу щодо наявності в особи тяжкого психічного розладу та його наслідків, має суттєве значення, оскільки цим обумовлюється наявність чи відсутність підстав для надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Тому доцільним є призначення судово-психіатричної експертизи, якщо під час розгляду справи виникає сумнів у правильності поставленого діагнозу (Окреме провадження: монографія./ В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова/ за ред. В. В. Комарова. Х.: — Право, 2011. — С. 256). Схожої думки дотримується і О. С. Погребняк, зазначаючи, що така

експертиза повинна проводитися в кожній справі про надання медичної допомоги в примусовому порядку (Погребняк О. С. Судовий захист законних інтересів фізичних осіб при примусовому наданні медичної допомоги./ автореферат на здоб.наук.ступеня.кандидата юрид. наук. — Харків. — 2011. — С. 10).

Згідно ч. 1. ст. 145 Цивільного процесуального кодексу України суд зобов'язаний призначити судову експертизу за клопотанням однієї сторони, якщо у справі необхідно встановити: а) характер і ступінь ушкодження здоров'я; б) психічний стан особи; в) вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.

У справі, розглянутій Європейським Судом з прав людини, «Лашин проти Росії» від 22 січня 2013 року за скаргою № 33117/02 громадянину Лашину у національних судах всіх інстанцій відмовляли в проведенні незалежної експертизи, посилаючись на те, що висновок недержавної експертизи суд не прийме як доказ, незважаючи на те, що Лашин неодноразово наголошував на упередженості і негативній налаштованості по відношенню до нього з боку лікарів психіатричного закладу, де він знаходився на лікуванні. У рішенні Європейського Суду з прав людини у цій справі вказується, що для поміщення особи у психіатричний заклад для надання психіатричної допомоги в примусовому порядку необхідна достатня кількість підстав, а у деяких випадках, якщо є сумнів у висновку лікаря-психіатра, необхідно призначати незалежну експертизу.

Судово-психіатрична експертиза є комплексним дослідженням, що спрямоване на встановлення і вирішення питання про наявність чи відсутність психічного розладу в особи, визначення ступеню тяжкості розладу, встановлення, чи обумовлює розлад небезпечність особи чи її безпомічність. Д. Х. Бембеева відмічає, що у практиці Європейського Суду з прав людини склався підхід щодо законного поміщення осіб, які страждають на психічні розлади, до психіатричних закладів, відповідно до якого, за винятком крайніх випадків, особа не повинна позбавлятися свободи, якщо стан душевної хвороби надійно не доведений, що тим самим вимагає об'єктивної медичної експертизи (Бембеева Д. Х. Принудительная госпитализация душевнобольных в свете Конвенции о защите прав человека и основных свобод (практика Европейского Суда по правам человека) / Д. Х. Бембеева // Современное состояние и перспективы нормотворческой и правоприменительной деятельности в Республике Калмыкия: материалы республ. науч.-практ. конф. — Элиста : Изд-во КГУ, 2009. — С. 198).

Отже, для забезпечення всебічного та повного розгляду справ про надання особи психіатричної допомоги в примусовому порядку, в ЦПК необхідно закріпити норму щодо обов'язкового проведення у цій категорії справ судово-психіатричної експертизи.